

Pokyny pro přípravu k magisterské státní závěrečné zkoušce z oboru filozofie a informace o jejím průběhu

Státní závěrečná zkouška magisterského studia se skládá ze dvou částí:

1. Příprava a výklad témat

V první části zkoušky má student prokázat schopnost samostatně zpracovat a systematicky a kriticky vyložit tematické okruhy náležící do následujících pěti oblastí:

- Filozofie společenských věd
- Filozofie jazyka
- Filozofie přírodních věd
- Filozofie mysli
- Politická filozofie

Student si samostatně připraví celkem 25 okruhů — ke každé oblasti 5 okruhů — které jsou podrobněji specifikovány v části II.

Student si okruhy připraví za pomoci odborné literatury uvedené v části II.

- Komise SZK zvolí dva okruhy (z různých oblastí), které student vyloží a svůj výklad obhájí před komisí.
- U každé oblasti jsou uvedeny 2 klasické tituly jako povinné čtení — celkem tedy 10 titulů —, které by měl student dokázat shrnout a jejichž hlavní teze by měl v stručné formě umět vysvětlit.

Tato část zkoušky trvá celkem 30 minut.

2. Interpretace filozofického textu

Ve druhé části zkoušky má student prokázat dovednost analyzovat a interpretovat odborný filozofický text, který mu bude předložen přímo na místě zkoušky.

Základní kritéria, podle nichž bude hodnocena kvalita interpretace textu

- a) výtah a osnova hlavních tezí předloženého textu
- c) rekonstruování autorovy argumentace vlastními slovy, analýza koherence textu
- d) vysvětlení klíčových filozofických pojmů obsažených v textu a objasnění obtížně srozumitelných pasáží
- e) případně též rozvinutí, kritické hodnocení či aktualizace hlavních myšlenek textu

Tato část zkoušky trvá celkem 10 minut.

II.

FILOSOFIE JAZYKA (garanti: Prof. J. Peregrin a Dr. P. Stovall)

LITERATURA: Dva povinné tituly:

Dva povinné tituly:

Lycan, W. G. (2019). *Philosophy of Language: A Contemporary Introduction, Third Edition*. Routledge.

Taylor, C. (2016). *The Language Animal: The Full Shape of the Human Linguistic Capacity*. Harvard.

Další literatura:

Brandon, R. (2007). "Inferentialism and Some of Its Challenges".

Culbertson, C. (2019). *Words Underway: Continental Philosophy of Language*. Rowman & Littlefield.

Davidson, D. (2001). *Inquiries Into Truth and Interpretation*. Oxford.

Fennell, J. (2019). *A Critical Introduction to the Philosophy of Language*. Routledge

Foucault, M. (1972). "The Discourse on Language".

Hale, B., C. Wright, and A. Miller (2017). *A Companion to the Philosophy of Language, Second Edition* (Two Volumes). Blackwell.

Harrison, B. (1979). *An Introduction to the Philosophy of Language*. Macmillan.

Kemp, G. (2018). *What is This Thing Called Philosophy of Language?* Routledge.

Larson, R. K. et al. (2010). *The Evolution of Human Language: Bilingual Perspectives*. Cambridge.

Martinich, A.P. (1996). *The Philosophy of Language, Third Edition*. Oxford.

Martinich, A.P. and D. Sosa. (2001). *Analytic Philosophy: An Anthology*. Blackwell.

Miller, A. (2018). *Philosophy of Language, Third Edition*. Routledge.

Morris, M. (2007). *An Introduction to the Philosophy of Language*. Cambridge.

Peregrin, J. (2008). "An Inferentialist Approach to Semantics"

Pinker, S. (1994). *The Language Instinct*. W. Morrow.

Prinz, J. (2012). *Beyond Human Nature: How Culture and Experience Shape the Human Mind*. W.W. Norton.

Saussure F. (1966). *Course in General Linguistics*. McGraw-Hill.

Soames, S. (2010). *The Philosophy of Language*. Princeton University Press.

Taylor, K. (1998). *Truth and Meaning: An Introduction to the Philosophy of Language*. Blackwell.

Wolf, M. P. (2023). *The Philosophy of Language: 50 Puzzles, Paradoxes, and Thought Experiments*. Routledge.

TEMATICKÉ OKRUHY:

1. Logická analýza a formální sémantika

Frege o smyslu a významu; Carnap o extenzi a intenzi. Russell a logická analýza. Moderní formální přístupy k významu, včetně: modelově teoretické sémantiky možných světů a důkazově teoretické vnitrojazykové sémantiky. Quineův myšlenkový experiment o radikálním překladu a jeho důsledky pro Quineovo pojetí jazyka. Quineův skepticismus vůči modalitám a ontologická relativita versus Carnapova modální sémantika a princip tolerance. Davidson a radikální interpretace. Davidsonova interpretace významu založená na Tarského teorii pravdy.

2. Jazyk v kontinentální tradici

Ferdinand de Saussure a filosofové jím inspirovaní; strukturalismus. Foucault a Derrida. Hermeneutika: Heidegger a Gadamer. Jazyk jako „domov bytí“ u Heideggera (*Die Sprache ist das Haus des Seins*). Jazyk jako *Dasein ducha* (určitý způsob bytí ducha) u Hegela.

3. Jazyk jako prostředek reprezentace reality vs. interakce s realitou vs. sebevyjádření

Koncept reprezentace a jeho role v sémantice. Vývoj modelově teoretické sémantiky možných světů jako základu pro teorie významu ve filosofii jazyka, mysli a lingvistice. Sémiotika. Reprezentační teorie mysli a hypotéza „jazyka myšlení“. Rortyho kritika. Wittgensteinovy jazykové hry. Pragmatistické a neopragmatistické teorie jazyka. Význam jako užití. Teorie řečových aktů a Griceova konverzační maxima.

4. Jazyk z hlediska evoluční teorie a kognitivní vědy

Možný vývoj jazyka v rámci evoluce – příklady pohledů (Krebs a Dawkins, Dunbar ...). Možné evoluční a vývojové dráhy osvojování jazyka, jako například ty, které navrhli Daniel Dor a Eva Jablonka. David Lewis a jeho teorie her aplikovaná na jazyk. Společná evoluce přírody a kultury. Kognitivní výhody umožněné užíváním jazyka.

5. Jazyk, myšlení a kultura

Jazyk jako externalizace myšlení vs. jazyk jako nástroj myšlení. Do jaké míry příchod jazyka mění způsoby našeho myšlení? Symbolická povaha kulturní reality. Jazyková relativita a jazykový konstruktivismus. Jazyk jako forma utváření světa, ve kterém žijeme.

FILOSOFIE SPOLEČENSKÝCH VĚD

(garant: doc. M. Paleček)

LITERATURA:

Dva povinné tituly:

Risjord, M. (2014). *Philosophy of Social Science. A Contemporary Introduction*. Routledge.
Zamora-Bonilla, J., & Jarvie, I. (2011). *The SAGE Handbook of the Philosophy of Social Sciences*. SAGE.

Další literatura:

Boyerd, P. (2002). *Religion Explained*. Basic Books.
Clifford, J., and Marcus, G. E. (1986): *Writing Culture*. University of California Press.
Little, D. (1989). *Understanding Peasant China*. Yale University Press.
Risjord, M. (2000). *Woodcutters and Witchcraft*. SUNY.
Turner, S, and M. Risjord (2007). *Philosophy of Anthropology and Sociology*. Elsevier.

TEMATICKÉ OKRUHY:

1. Co je to teorie?

Jak vypadá rozdíl mezi empirickým pojetím teorie a hermeneutikou? Co jsou to "ideální typy" a "porozumění" podle Webera? Jaký je problém tzv. "sociální konstrukce"? Jak užíváme/vytváříme pojmy ve vědě a ve spol. vědách? V jakém smyslu mohou spol. vědy objevit prvky a procesy, které jsou před členy dané společnosti skryté? Co by mohlo být příkladem takové skryté společenské struktury?

2. Interpretativistická metodologie

Co je interpretativistická metodologie? Jaké problémy jsou spojeny s racionalitou, explanací a interpretační vstřícností (interpretational charity)? Co je problémem tzv. "zdánlivé iracionality" (apparent irrationality)? Jaké jsou kognitivní kořeny kultury? Uveďte příklad a vysvětlete na příkladu interpretace "symetrickou" a "asymetrickou" výzkumnou tezi.

3. Vysvětlování jednání ve spol. vědách.

Jakým způsobem vysvětlujeme jednání ve spol. vědách? Kdo je "konatel" (agent)? Jak funguje podle Hempela tzv. Všeobecný zákon v historii? Jaký je rozdíl mezi "příčinou" a "důvodem"? Co jsou strategické hry? Jaké znáte druhy a jak je užívají spol. vědy?

4. Redukcionismus ve spol. vědách.

Co je to redukcionismus ve spol. vědách Vysvětlete hlavní motivy diskuze mezi tzv. metodologickými holisty a individualisty. Co je metodologický lokalismus? Co je tzv. microfoundation a umírněný metodologický individualismus? Jak vypadá evolucionistické vysvětlení ve spol. vědách a jaké jsou základní problémy, které evolucionisté a kognitivisté chtějí vysvětlit?

5. Instrumentální racionalita.

Jaké jsou principy "instrumentální racionality"? Jak se k těmto principům staví redukcionisté a naturalisté? Vysvětlete teorii racionální volby a teorii praxe (practice theory). Jak chápou normy a pravidla? Jakým způsobem lze vysvětlit kooperaci mezi lidmi? Jakým způsobem lze učinit obě teorie kompatibilní s myšlenkou "kulturní koevoluce"? Jsou sociální instituce vždy normativní povahy? Jaký je nejlepší přístup k vysvětlení takové normativity? Jaký je vztah norem k "racionální volbě"? Lze normy naturalizovat?

POLITICKÁ FILOZOFIE

(garant: doc. J. Daneš)

LITERATURA:

Dva povinné tituly:

Rawls, J. (2001). *Justice as Fairness: A Restatement*. Harvard: Harvard University Press.
Walzer, M. (2006). *Just and unjust war: a moral argument with historical illustrations*. New York: Basic Books.

Další literatura:

Gentile, E. (2020). *Politics as Religion*. Princeton: Princeton University Press.
Grotius, H. (2005). *The Rights of War and Peace*. Books I-III. Indianapolis: Liberty Fund.
Horton, J., & Mendus, S. (eds.) (2015). *John Locke: A Letter Concerning Toleration*. London: Routledge.
Kymlicka, W. (2002). *Contemporary political philosophy: an introduction*. Oxford: Oxford University Press.
MacIntyre, A. (2016). *After Virtue: a Study in Moral Theory*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
Maier, H. (2003). *Totalitarismus und politische Religionen*. Brill:Schöningh.
Skrms, B. (1996). *Evolution of the Social Contract*. Cambridge: Cambridge University Press.
Swift, A. (2013). *Political Philosophy*. Cambridge: Polity.
Tuck, R. (2002). *Natural Right Theories*. Cambridge: Cambridge University Press.

TEMATICKÉ OKRUHY:

1. **Moderní debata o spravedlnosti (v 20 st.).**

Proč je otázka distributivní spravedlnost evergreenem politické filosofie? Není problém sociální spravedlnosti pseudoproblém (F. A. Hayekův argument)? Je trh mechanismem, který zaručuje spravedlivou distribuci? Souvisí (jak?) instituce sociálního státu s pojmem spravedlnosti? Kdo jsou obhájci redistribuce a kdo odpůrci a z jakého důvodu (doložte to to výkladem dvou vybraných autorů - J. Rawls, R. Nozick, F. A. Hayek, R. Dworkin, G. A. Cohen).

2. **Spravedlivá válka.**

Proč je třeba zdůvodňovat válku? Je třeba rozlišovat mezi spravedlivou a nespravedlivou válkou? Je nějaký rozdíl v argumentaci křesťanských autorů (Augustinus, Tomáš Akvinský), moderních (Grotius) a současných autorů (Walzer). Jste schopni dokumentovat na individuálním příkladu politický kontext, v němž se takové úvahy objevují?

3. **Teorie přirozených práv.**

Definujte, co jsou přirozená práva. Kde jsou kořeny přirozeně-právní argumentace? Jak si vysvětlujete přitažlivost této teorie u raně moderních a moderních autorů (španělští dominikáni 16. století, Grotius, Locke a další). Rozved'te utilitaristickou kritiku ideje přirozených práv.

4. **Politická náboženství.**

Kdy se objevil termín politická náboženství a s jakými jmény je spojen? Definujte pojem světská náboženství. Na příkladu konkrétního autora demonstруйте jeho aplikaci.

5. **Společenská smlouva.**

Vymezte myšlenku společenské smlouvy a její roli v politickém myšlení. Vyložte a srovnajte její nejvýznamnější typy. Kritika smluvních teorií. Jsou nějaké jiné koncepce v politické filosofii, jimiž zdůvodňujeme instituce a které nestojí na kontraktualismu? Jak si vysvětlujete popularitu této teorie v moderní době (17.-18.století)? Souvisí nějak tato teorie s nominalistickou metafyzikou?

FILOSOFIE PŘÍRODNÍCH VĚD

(garanti: doc. L. Koreň, doc. F. Jaroš)

LITERATURA:

Dva povinné tituly:

Curd, M., Cover, J. A. (1998). *Philosophy of Science*. W. W. Norton & Co.

Godfrey-Smith, P. (2003). *Theory and Reality. An Introduction to the Philosophy of Science*. The University of Chicago Press.

Další literatura:

- Balashov, Y., Rosenberg, A. (Ed.) (2002), *Philosophy of Science. Contemporary Readings*. Routledge.
- Darwin, C. (1859). *On the Origin of Species*. Murray.
- DeWitt, R. (2010). *Worldviews: An Introduction to the History and Philosophy of Science*. Wiley-Blackwell.
- Hacking, I. (1999). *The Social Construction of what?* Harvard University Press.
- Feyerabend, P. (1975). *Against Method: Outline of an Anarchistic Theory of Knowledge*. New Left Books.
- Kuhn, T. (1996). *The Structure of Scientific Revolutions*. University of Chicago Press.
- Latour, B. (2000). On the Partial Existence of Existing and Non-existing Objects. In *Biographies of Scientific Objects*, Lorraine Daston (Ed.), Chicago University Press, pp. 247-269.
- Longino, H. (1990). *Science as Social Knowledge*. Princeton University Press.
- Popper, K. (2002). *Conjectures and Refutations*. Routledge.
- Schlick, M. (1948). Positivism and Realism. *Synthese* 7(1): 478 – 505.
- Tomasello, M. (2016). *A Natural History of Human Morality*. Harvard University Press.
- Van Fraassen, B. (2008). *Scientific Representation*. Oxford University Press.

TEMATICKÉ OKRUHY:

1. Spor realismu a antirealizmu ve filosofii vědy.

Lze vědecké pravdy nějak ostře odlišit od ostatních druhů pravd? Je věda poznáním skutečnosti samotné? Dochází ve vědě k pokroku v tom smyslu, že se blížíme jedné definitivní pravdě o světě, který nás obklopuje? Jaké jsou základní anti-realistické (např. instrumentalistické, relativistické) námitky proti realistickému pojetí vědeckého poznání (např. argument z nedourčenosti teorií empirickou evidencí, nesouměřitelnost vědeckých paradigmat, atd.)?

2. Problém indukce a testování vědeckých hypotéz/teorií

Hume o mechanismu kauzálního vyvozování a problému indukce. V čem spočívá objektivita vědeckého poznání podle logických pozitivistů? Hypoteticko-deduktivní model a teorie confirmace vědeckých hypotéz/teorií. Duhem-Quinova kritika jednoduchého hypoteticko-deduktivního modelu. Popperova kritika principu indukce. Goodmanův problém indukce.

3. Vědecké revoluce a spor o racionalitu

Kuhnova teorie vědeckých revolucí. Feyerabendův epistemologický anarchismus. Důsledky Kuhnovy Struktury pro filosofii vědy. Kritika kumulačního pojetí vědeckého pokroku. Co je to „theory-ladenness of observation“? Co je sociální konstrukce vědecké objektivity? Co je to tzv. „silný program v sociologii vědění“ (B. Barnes, D. Bloor a další)?

4. **Evoluční přístup v biologických a behaviorálních vědách.**

Jak vypadá Darwinova teorie evoluce? Jak vysvětluje vznik altruismu? Jak se darwinistický program změnil po nástupu tzv. nové syntézy? Jaký je rozdíl mezi altruismem v teorii příbuzenského výběru a psychologickým altruismem? Co je teorie multi-úrovňové selekce. Tzv. skupinový výběr

5. **Metodologie a filozofie přírodních věd.**

Co znamená pojem přírodního zákona? Jak souvisí s problémem indukce a různými pojetími kauzality? Jaké jsou přínosy a limity statistického uvažování v přírodních vědách? Jak lze odlišit vědeckou teorii od metafyzické spekulace?

FILOSOFIE MYSLI

(garant: doc. L. Koreň)

LITERATURA:

Dva povinné tituly:

Clark, A. (2001). *Mindware: An Introduction to the Philosophy of Cognitive Science*. New York: Oxford University Press.

Churchland, P. (2013). *Matter and Consciousness*. MIT Press.

Další literatura:

Bermúdez, J. L. (2005). *Philosophy of Psychology: A Contemporary Introduction*. Routledge.

Clark, A.: *Supersizing the Mind*, Oxford University Press, Oxford, 2008

Crane, T. (1995): *The Mechanical Mind*, New York: Routledge.

Dennett, D. (1996). *Kinds of Minds*. New York: Basic Books.

Gallagher, S. and D. Zahavi (2012). *The Phenomenological Mind*. London: Routledge.

Lavelle, J. S. (2019). *The Social Mind*, New York: Routledge.

Rowlands, M. (2010): *The New Science of Mind: From Extended Mind to Embodied Phenomenology*, MIT Press, Cambridge.

TEMATICKÉ OKRUHY:

1. **Moderní přístupy k problému těla a mysli**

Klasické dualistické koncepce (substanciální dualismus; dualismus vlastností) a nejslavnější argumenty proti nim. Moderní anti-dualistické strategie (logický behaviorismus; redukcionismus: identita stavů mysli a stavů mozku; emergentismus; funkcionalismus; eliminativismus) a námitky vůči nim.

2. Umělá inteligence a otázka, zda stroje mohou myslet

Turingovy stroje a návrh, že poskytují čistě mechanistický model myšlení (analogie mezi mozkiem/myslí a hardwarem/softwarem; tzv. výpočetní teorie mentálních procesů a hypotéza, že mysl je ve skutečnosti druhem počítače). Klasická umělá inteligence (GOFAI; von Neumannova architektura) vs. konekcionismus. Mohou stroje myslet? (Turingův test; Searleův argument čínské pokoje; Dreyfus proti GOFAI).

3. Nové přístupy ve filozofii mysli: embodied, embedded and extended mind.

Měli bychom opustit názor, že mysl je zcela (nebo většinou) „v hlavě“, a do jaké míry můžeme říci, že mysl sahá do vnějšího světa? Jak lze argumentovat, že obsah našich myslí závisí na tom, co je „mimo“ naše hlavy (Putnam, Burge, Davidson)? Jakým způsobem a do jaké míry je tělo nezbytné pro vnímání a mentální procesy obecně (embodied, enactive a fenomenologické přístupy)?

4. Lidová psychologie

Moderní filozofické debaty o povaze lidové psychologie: „teorie teorie“ vs. „simulační teorie“ (pro a proti). Fenomenologická kritika tradiční debaty a alternativy (např. přímé vnímání psychických stavů). Dennett o „intentionalistickém“ postoji nebo strategii. Co a jak vědci (např. psychologové nebo etologové) zkoumají pod označením „sociální kognice“ a jak to souvisí s lidovou psychologií?

5. Vědomí

Jaké druhy vědomí (vědomé stavy) můžeme rozlišit? Jaký je rozdíl mezi tzv. přístupovým vědomím a fenomenálním (nebo kvalitativním) vědomím (Block)? Co je tzv. „hard problem of consciousness“ (obtížný problém vědomí), jaké jsou argumenty Chalmerse, Nagela nebo Jacksona? Argumenty, že obtížný problém vědomí není ve skutečnosti problém.